

Snill Hamsun-film, lysende von Sydow

film

Filmteatret:

HAMSUN

Dansk/svensk/norsk

Regi: Jan Troell, med Max von Sydow, Ghita Nørby

Lysende Max von Sydow i god, om ikke helt stor Hamsun-biografi.

”Troell lar det aller meste være velformulert, men resultatet er noe konvensjonelt og lite overraskende”

I 1940 var Knut Hamsun ikke bare dikterhøvding, men konge med Nobelpris. Derfor ble fallet dypt. For det er fristen de - i tråd med Jan Troells nye film - å se en parallell til de klassiske tragediers kongefigurer som faller på grunn av sine fatale feil/fellvurderinger. Hamsuns var en følge av istykkerlevd familieliv, alderdom, Hitler-svermerier på trykk.

Men ser vi i Troells filmatiske bakspill, øyner vi andre grunner enn de klassiske pluss de «vanlige» norske til å bli fascinert av dikterkongen i årene 1936 - 52. I «Ingenjör Andrees luftferd» kommer vendepunktet idet polfareren innser at han har vurdert galt. Han tar ansvaret for feilslåtte drømmerier. Og konsekvensen. Da stiger filmen for alvor, først og fremst takket være Max von Sydows dår i tittelrollen.

Hamsun ville ta rettslig ansvar, men måtte nøye seg med en unngikende diagnose samt en pinlig erstatningssak. Troell laget for noen år siden en dokumentarfilm om det svenske velferds- og terapi-samfunnet som tar ansvaret

fra folk. «Eventyrilandet». Den ble fulgt av sølvbjørnvinneren «Il capitano - trippelmorderen», som på original bar undertittelen «et svensk rekviem». Enda en Hamsun-parallell finnes i Troells eksplosive meditasjon - «Bang!» - over kunstnerskapet, om kreativ tørke.

Kongeaura

Men Troells hovednøkkel er nok påført navnet Max von Sydow som filmskaperen har samarbeidet med siden debut «Opphold i myrlandet». I sine mange roller har von Sydow gjerne beveget seg i en lite hverdagslig sfære, ofte kongeroller i mer overført betydning. Som et vandrende nasjonalmonument er han både portrettlik og kapabel til rollen som den aldrende Hamsun, verdigheten følger hans opphøyde fremtoning. Han vil helst herske over en bedre verden, av den type som perfeksjonister skaper i sin fantasi. Men selv i den tyngste fornødelse beholder han kongeauraen, også når han vil ta ansvaret for sine gjerninger. Samtidig er han sårbar som et barn.

Tross mange og variable filmer: Jeg har sjelden eller aldri sett von Sydow gjøre en dårlig rolle. Det samme gjelder hans Marie Hamsun, Ghita Nørby. Begge leverer velformulerte studier i kompliserte psyker. Nørby er den solide og jordnære av de to, også når rollefiguren farer vill. von Sydow er teknisk virtuoso, tryllebinde med sin myndig lakoniske

tone. I tolkningen ulmer undertrykt desperasjon.

Men von Sydow lykkes ikke hele veien, noen få ganger får tolkningen et ytre preg. Distansen blir for stor. Ligger det i språket, mon tro? Ikke bare at han snakker svensk og Nørby dansk - det glemmer vi gjerne etter en tid. Men er det noe med mangel på gjengklang? Pluss det umulige å fange noe så komplisert som Hamsun på to og en halv time? Uansett: von Sydow gjør et lysende forsøk som for det aller meste lykkes.

Troell og hans manusforfatter Per Olov Enquist har mildnet Thorkild Hansens polemiske dokumentarroman «Prosesen mot Hamsun» og luket vekk mye av den hete debatten i 1978 påpekte som «uetterretteligheiter». (Men det var jo en roman! Med ørneklo!)

Tospannet har gjort Marie mindre «skurkaktig», legger mye vekt på den ekteskapelige dødsdansen, hvor fiendene kan forsones. Lenge etter fallet. Utklagen er vemodig - og bevegende.

«Skurkerollen» er forskjøvet over på psykiateren, ved siden av en litt strevsom Quisling, slik Sverre Anker Ousdal er satt til å mime føreren. Filmen er forresten enkelte ganger for opptatt av at figurer skal ligne. Imitasjonene blir ikke mer enn det. Ousdal er ikke den verste.

Enquist har skåret en farbar manusvei gjennom Hamsens enorme tekstmasse, gjort et ryddig valg av scener, bevart mye avspråkningen

KUPPFORSØKET: Under sin audiens hos Hitler forsøkte Knut Hamsun å få rikskommissær Terboven avsatt. Motet endte mindre svermerisk enn den åpningen vi ser her, med Max von Sydow som nobelprisvinneren.

(så langt det lar seg gjøre) og ironien. Men underveis er en del av saltet blitt borte. Filmskaperne blir mer forsiktige og fulle av respekt enn godt er. Det har vært vanskelig å finne et siddig skjæringspunkt mellom respekten for menneskene og det faktum at de aktivt støttet et regime som drepte.

Kamera-poeten Troell

Troell har ord på seg for å være bredskuldret epiker. Jeg tror heller at han er kamera-poet med sikrest sans for det lyriske. Resultatet er alltid

vakre, men kaleidoskopiske filmer. Velkomponert tablå blir lagt til tablå, oftest bevegende og bærekraftig, noen ganger slentrende, muntre. Men innimellom glipper spenningen mellom bilde og hendelse, scener kan bli merkelig anonyme. Er dette en gjennomfortellende illustrasjon eller en selvstendig visjon? Vi lar oss ikke alltid opprøre/bevege.

Men gjerne imponere, for vi opplever mye virtuost. Lydsiden er uten lyte. Pluss montasjen rundt 9. april. Eller sekvensen hvor professoren lytter til Marie Hamsuns betro-

else mens ektemannen får se bevis for jødeutryddelsen. Eller filmens tragikomiske høydepunkt, besøket hos Hitler hvor Hamsun forsøker å avsette rikskommissær Terboven. Hamsun taler føreren midt imot, ansikt til ansikt, den døde konge overfor den livsfarlige hovmesteren. Hitler er først krypende, blir bøs og kaster ut den brysomme æresgjesten.

Troell lar altså det aller meste være velformulert, men resultatet er noe konvensjonelt og lite overraskende. Etnet er anstendig behandlet, filmen vil neppe utfordre så

mange. Tror jeg, som ikke tilhører krigsgenerasjonen. Troell/Enquist gjør det vanskelig å ta klar stilling til prestasjonen, de er spaltet. Men på en danner måte.

«Hamsun» er en god, men ikke helt stor film, med grandiose prestasjoner i hovedrollene, en klassisk tragedie som utspiller seg i Norge. Og har som resultat at det oppstår ifølge oppskriften - (noe) «frykt og (mye) medlidenhet». Slik blir «Hamsun» også et norsk rekviem, ikke helt lytefritt.

PER HADDAL

Se også side 39